

Julgeolekuasutuste poolt teabe kogumine ja kasutamine. Õiguste kaitse elastsus ja selle piirid¹

Mag. iur. **Martin Triipan**

Raidla Ellex advokaadibüroo vandeadvokaat ja partner

Tänapäevast õigusriiklikku demokraatiat iseloomustavad sellised põhinõuded nagu seaduslikkus, avaliku võimu teostamise läbipaistvus, toimingute avalikkus, huvitatud osapoolte kaasamine, otsuste igakülgne põhjendamine ning järelevalvele, eriti avaliku võimu teostamise allumine kohtulikule kontrollile. Suurem õigustesse sekkumine eeldab kaalukamat õigustust. Selline pilt avaneb, kui tutvuda kaasaegse haldusõiguse ning üldise haldustegevuse kohtuliku kontrolli praktikaga. See on justkui plakat, mis on maalitud õiguste kaitsest demokraatlikus õigusriigis kuskil *showroomi* seinal. Mis on sellel pildil valesti?

See pilt lihtsalt ei kujuta täiel määral tegelikku olukorda nagu ilupildid ikka. See on üksnes visandlik ja esialgne kuju.

Jälitustegevusena tähistatud riigi tegevuse osa iseloomustab salajasus ja varjatus, mis eelkirjeldatud esialgse kujuga kuigivõrd ei haaku.

Inimelu väärtus, riiklikud huvid kui ka järjest tihenevate majandussuhete toimimine on kõik sedavõrd kaalukad asjad, et riigilt eeldatakse nende kaitsmist, ohtude tõrjumist. Uued ohud nõuavad uusi meetmeid. Riigil on võimalik ja tulebki kasutada laia arsenalit vahendeid, kuidas jälgida, et inimesed midagi keelatud korda ei saadaks. On loomulik, et mida suuremad ohud meid varitsevad, seda rohkem kaitset riigilt oodatakse ning seda tihedamate ja tugevamate löökidega seda üksikisiku õiguste pallikest togitakse.

Kui esialgsel pildil peaks suurem põhiõiguste sekkumine tooma kaasa suurema üksikisiku kaitse, siis riigi salajasuses tegevuses need reeglid täiel määral ei tööta. Samas on õigusriik liiga tähtis selleks, et ilma pikemata sellega leppida.

Kas õiguste kaitse pidev ja laienev kokku surumine jätab meile õiguste elastsuse alles või kujuneb järjest uus reaalsus, kus iga järgmise kokku surumisega on seda elastsust jälle veidi vähem ja üksikisiku õiguste kaitse aheneb? Kuhu märkida piirid ja kes vilistab mängu?

On mitmeid teemasid, milles riigi tegevuse piiride selgem määratlemine väärt on arutamist ja teostamist.

- Põhjendamiskohustus;
- Järelekontrolli ulatus ja võimalikkus;
- Jälitustoimingutest teavitamata jätmise kontroll;
- Jälitustoimingutega kogutud andmete kasutamine
 - väljaspool algse põhjenduse asjaolusid
 - säilitamine ja selle võimalik pikaajalisus, ristikasutamine
 - edastamine muuks kasutuseks (riigiasutustele, riigi äriühingutele või muudele isikutele), sellest teavitamine;

¹ Elastsus on võime taastada pärast deformatsiooni esile kutsunud mõju lakkamist esialgne kuju.

- Teabe kasutamine väljaspool ohutõrjelist tegevust, sh süüteomenetluses.

Kui uued ohud, nende tõrjumise vajadus ühelt poolt ja uued vahendid teiselt poolt suunavad riigi inimesele järjest lähemale, siis õiguste kaitse, selle elastsuse hoidmiseks on vaja eraldi hoolt kanda.